

Новае вымярэнне класічнага радка: элітнае прачытанне класікі

Ігар Жук, *Прыхінуцца да крыніцы*, Гродна: ГрДУ імя Я. Купалы 2017, сс. 235

Місія гуманітарыстыкі – належным чынам асэнсоўваць і ацэньваць эстэтычныя каштоўнасці жыцця чалавека, прыроднага свету ў ракурсе светаадчування і светапогляду сучасніка. Спадчына класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа, у прыватнасці, іх Вялікасць лірыка і ліра-эпас пабуджаюць да асэнсавання сутнаснага і непераўзыходнага – самой паэтычнай філасофіі як духоўна-мастацкага канцэнтрата ўнікальнага людскога вопыту. Вядома, кожны творца мае сваю тэму, якую ён заяўляе як мастацкае абагульненне свайго стаўлення да жыцця. Або, як слухна заявіў беларускі гуманіст-падзвіжнік Алесь Адамовіч, *сапраўднае мастацтва заўсёды абагульняе*. Для класікаў нацыянальнай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа такім абагульненнем стаў ***беларускі шлях***, або ***шлях да Беларусі***.

Калі перафразаваць словы беларускай паэтэсы Яўгеніі Янішчыц, *Смерці ў творцы няма, ёсць – нараджэнне*, такім нараджэннем-нарачэннем выглядае чарговая, аднак, на жаль, пасмяротная кніга гродзенскага даследчыка Ігара Жука “Прыхінуцца да крыніцы”.

Манаграфія доктара філалагічных навук, прафесара, вядомага беларускага тэарэтыка і літаратурнага крытыка Ігара Васільевіча Жука – надзвычай неабходнае для сучасніка-гуманітарыя (і не толькі) выданне, каштоўнае магчымаасцю матыўнага аналізу класічных мастацкіх твораў увабраць у сабе *толькі асобныя штрыхі расшыфроўкі тайнапісу панадчасавыга* (падкрэслена намі – А.С.) *існавання генія чалавечага духу* (143). Інакш кажучы – адкрыццём класікамі Часу ў яго шматлікіх варыянтах і магчымасцях спасцігаць-злучаць каардынаты зямнога быцця. Сімпатычна і сімптаматычна, што дадзеная кніга ўганаравана дапытлівым асэнсаваннем, удумлівым роздумам-раскадзіроўкай класічных тайнапісных радкоў. Зрэшты, тое і зразумела. Ігар Васільевіч не ўмеў арыгіналізаваць – ён быў самой арыгінальнасцю, проста і замкнутай у сабе, даступнай і сонцакрылай. Каб, па-коласаўску, *намацаць галінамі сонца*. У яго і літаратура *мысліць матывамі*, і тыя ж матывы – *своеасаблівыя ДНК літаратуры, ... вельмі складаныя для навучовага расчытання*. Гэта па-першае. І, па-другое, у Ігара Васільевіча Жука хіба і не было рэакцый –

былі рэфлексіі – спробы абудзіць, далікатна запрасіць да расшыфроўкі. Бо і саму ж гісторыю беларускай літаратуры лічыў *яшчэ непрачытанай як след, не агледжанай*. Безумоўна, сама паэтычная філасофія мыслення, прырода сустрэчнага руху праявінага і вершаванага тэкстаў вабілі сапраўднага навукоўцу сваім *зернем хараства* напоўніцу.

Такі нетрадыцыйны аналіз класічнага радка сведчыць пра дасканалае ўменне суадносіць рознапланавыя мастацкія з’явы, шукаць і знаходзіць агульныя і адрозныя заканамернасці. Таму з вялікім замілаваннем напісаны аўтарам старонкі, на якіх пошук вядзецца доказна і канцэптуальна, разгортваецца не толькі ў гарызантальнай, але і ў вертыкальнай праекцыі. Падобнага (альбо набліжанага) вертыкальнага зрэзу, прызнаем, не стае працам сучаснага беларускага літаратуразнаўства.

Два раздзелы кнігі – пра класікаў нацыянальнай літаратуры Янку Купалу і Якуба Коласа – увабралі не толькі сутнаснае бачанне айчыннай літаратуры, а абсалютна новы падыход да яе: паэтычную філасофію мыслення беларуса пра Беларусь.

Так, у першым раздзеле «Шляхам жыцця» Янкі Купалы: вянок трыпціхаў” праз вянок зладжаных трыпціхаў (“Відзенне Бацькаўшчыны”, “Паэтыка матыву шляху”, “Звівы» Купалавых рытмаў”) дапытны даследчык І.В. Жук шукае Бацькаўшчыну разам з Купалам-прарокам: ідзе крок за крокам, з асаблівай далікатнасцю ўзважваючы Купалавы *свет, ідэю, спадчыну*. Бадай упершыню ў нацыянальным літаратуразнаўстве апрабоўваецца праблема сакралізаванага «відзення» Бацькаўшчыны ў Купалавым мысленні: *А вось Бацькаўшчына і напראўдзе заўсёды, ад самага пачатку, была ахутана арэолам “відзення”* (23).

У першым трыпціху “Відзенне Бацькаўшчыны” ад старонкі да старонкі відавочна, як пошукавае даследчыцкае бачанне ўшчыльную набліжаецца да Купалавага “відзення” праз паэтавы вербалізаваныя прыкметы: *гасцінец, дарога, беларускі біты шлях, па жыццёвай пуцявіне, сход, вырай, падарожны, згнаннік, шляхі і інш.* Іх жа сам літаратуразнаўца называе “слядамі”: *вельмі розныя па сваім настроі: маркотныя і не надта, філасофска-роздумныя і іранічныя, публіцыстычна-грамадзянскія і інтымна-адухоўленыя* (20).

Актуалізуючы пошукавыя змястоўныя сэнсы ў Купалавай “нашаніўскай” лірыцы з розных бакоў, дапытны даследчык зусім справядліва, з прыгоенай перасцярогай ідзе Купалавым слядам / хадом “відзення” Бацькаўшчыны праз *матыў шляху*. Прасочым самы пачатковы паступальны ход думкі літаратуразнаўцы: *Толькі “відзенне” ва ўсім аб’ёме ўявілася Купалу не адразу* (19), *шлях зусім нічога не патрабуе ад чалавека* (20), *бо сам шлях не мае ні напрамку, ні межэй, ні зместу* (20), *упершыню голасна, размашыста, аб’ёмна сталы метада шляху абазначыўся ў Купалы ў 1906 годзе вершам “Пакіньма напушта на лёс свой наракаць...”* (20). І далей – здавалася б, пастаўлена адпраўная кропка – чытаем, аднак: *Праўда, “шлях” тут яшчэ не быў шляхам беларускім* (20)... Няспешна, але спакушальна аргументавана даследчык акрэслівае выявы Купалавага шляху пакуль што *матывам-марай, рамантычнай перспектывай, першаснай паэтычнай метафарай*. Гэта ўжо, дарэчы, досыць кідкія доказныя аргументы разгортвання распачатай на папярэдняй старонцы

дужа важнай імавернасці: *Купала, відаць, не мог прадбачыць, што ў канчатковым выніку тэма шляху і матыў шляху атрымаюць далёка не адназначнае творчае вырашэнне* (тут і далей падкрэслена намі – А.С.) (19). І далей: *Матыў шляху як феномен... выступае ў Купалы ўсё ж з аптымістычнай дамінантай стаічнага... у той жа час тэма шляху... замірае на выключнай мінорнай ноце...* (19).

Купалава “відзенне” Бацькаўшчыны разглядаецца гродзенскім даследчыкам і праз “сляпця блуканні” (няўцяжмыя, хаатычныя, нямэтакіраваныя) – лірычнага духу – “сіраціны”, падарожнага (в. “Наша мінуўшчына”, “З надзеяй гаротнай...”, “Ці ж не доля мая?!”, “Я хацеў бы...” і інш.). Прычым само блуканне-працэс узважваецца надзвычай неверагодным роспукам Купалам-прарокам сярод беспрыпыннага прыстанішча, цемрадзі і бяспэльнасці сэнсава-мадальнай “грамады” з ёміста-гучным правам “модзьмі звацца” (в. “А хто там ідзе?”). Вось як зместава-вобразна, каларытна вымалёўвае Ігар Васільевіч калектыўны партрэт “грамады” і партрэт пагарджаных з так характэрнай апавядальніку прамоўніцкай рытарычнай рэплікай: *Невераэмным здаецца, як* (вылучана ў тэксе – А.С.) *Купала ў гэткай беспрасветнай гістарычнай пастцы, у невыносным безнацыянальным тупіку змог і здолеў разгледзець цэласную і рухомую “грамаду”, праўда, усё яшчэ “век глухіх і сляпых”, “пагарджаных”, скрыўджаных, але ўзнятых да жыцця правам “модзьмі звацца”, і гімнічна ўманументаваць іх паход у вершы “А хто там ідзе?”* (25). Таму небеспадстаўна, з папярэдне даведзеным дзействам, аргументавана даследчык умоўна раздвойвае Купалаву індывідуальную свядомасць на яе творчы і асабовы складнікі, калі *лірыка перастала быць лірыкай... ўвайшла ў лёс: праўдападобна, “шлях” дзяліў “відзенне” напалам: сферу дзеяння лірыкі і сферу дзеяў уласнай біяграфіі* (30).

Купалавы алузіі на *векавечную, нацыянальна-дзяржаўную незавершанасць* сам жа купалазнаўца Ігар Жук афармляе ў заключную тэзу: *У Купалы ж метафізіка шляху стала і лёсам літаратурнага героя, і, як аказалася, яго асабістым грамадзянскім і жыццёвым лёсам* (28). Такім чынам, паэтычны канцэпт “відзення” Бацькаўшчыны з усімі неабходнымі складнікамі ўвасабляецца ў вялікую беларускую анталагічную тэму “відзення” Бацькаўшчыны (гл. ніжэй).

Спасцігаючы Купалава светаўспрыняцце, светаразуменне і светаадчуванне, *як на тайнай споведзі* (34), літаратуразнаўца надзвычай дакладна “раскладзе”-раскадзіруе кожную старонку паэтавага зборніка “Шляхам жыцця” – *самага ... “інтымнага” ў нашаніўскай спадчыне паэта* (33), дзе кожны з сямі раздзелаў падаецца *самастойным паэтычным дыскурсам – са сваім “голасам”, сваім “тонам”, сваім аб’ёмам бачання і адпаведнай таму стылістыкай* (36–37). Усе сем раздзелаў Купалавага зборніка праз даследчыцкую інтымную асабовасць выглядаюць *як сем летапісных старонак, сем гісторыі краю і сем выпадкаў рэагавання душы, што дакранаецца да гэтых гісторыі* (34). Гэта, адзначым, найперш чуйная рэфлексія масцітага купалазнаўцы адносна захавання нераскладальнасці вершаваных твораў *пад покрывам* кожнага раздзела (*імя*), захавання інтанацыйнай цэласнасці аўтарскай споведзі ў Купалавым “Шляхам жыцця”.

Філасофская медытацыя *шляху жыцця*, малітоўная ідэнтыфікацыя Бацькаўшчыны пільна ўзважваецца аўтарам праз паэтычныя формулы: ад *Я ад вас далёка...*, *Прыстаў я жыць, забранага краю* – да *роднага ічасця абраз*, да малітвы *за родны загон Беларусі*. Дзеля справядлівасці адзначым, што даследчыцкая зацікаўленасць купалавым радком настолькі прывабна напорыстая, ахутаная рознымі эмацыйна-эстэтычнымі сэнсавымі нюансамі, што спакушае чытача на эстэтычна-суразмоўны дыялог: *Зараз, аднак, нас цікавіць некаторая працэсуальная дадзенасць літаратурных кантэкстаў, драматургія аўтарскіх рашэнняў, аўтарскіх збліжэнняў і распадабненняў у развіцці скразнога матыву-паслання. Цікавіць, калі так дазволена будзе сказаць, татальны інтэртэкст ... як вынік некаторых глыбока ўсвядомленых кампазіцыйных маніпуляцый, ажыццёўленых Я. Купалам над лёсам вершаў, народжаных у розныя часы...* (45–46).

Так пакрысе даследчык набліжае чытача да расшыфроўкі-разумення вызначальнай метадалагічнай метафары “забытанай пары” “Маладой Беларусі” і “Судоў” (у кантэкспе тэорыі квантавай механікі забытаных пар): *з якой няўмольнай пастаяннасцю, як наканаванне, метафарычная нябачная стрэлка аднаго верша (Занімай... пасады (в. “Маладая Беларусь”) – А.С.) намацвае контр-вектар другога (Разбівалі пасады... (в. “Суды”) – А.С.)* (47). Для чаго папярэдне акрэслены пошук з цэлым шэрагам “забытаных” пытанняў? Каб і нам, літаратуразнаўцам, *дабудуўваць ... сваю ўласную “квантавую” тэорыю, на пазнанні міжзроўняў мастацкасці* (48). І далей: *Прыклад жа, узяты з Купалы, паказвае: творчасць – гэта сапраўды паэтычны бязмежны космас. Зборнік – той жа космас у адной кропцы яго бязмежнай прасторы. Лініі скрыўлення (забытаных пары), нябачныя ў бязмежнай паэтычнага космасу, у цыклавых формах набываюць ледзь не апрадмечаны выгляд* (48).

У другім трышціху “Паэтыка матыву шляху” купалазнаўца Ігар Жук з грунтоўным досведам гісторыка і тэарэтыка літаратуры выбудоўвае чарговы трышціх з трох вершаў (“А хто там ідзе?”, “У дарозе”, “Паязджане”), як сам жа зазначае, *у сустрэчы з нашай свядомасцю* (64), бо, як вядома, Купалам-паэтам такі трышціх наўмысна не задумваўся. Таму так адмыслова ў ранг структурных адзінстваў паўтору (в. “А хто там ідзе?”) аўтар узводзіць ажно тры функцыі: прасторавую, рытмічную і кумулятыўную.

Нізку кастрычніцкіх Купалавых вершаў 1918 года (“Для Бацькашчыны”, “У дарозе”, “Песня”, “Свайму народу”, “На сход!”) дапытны даследчык Ігар Жук зусім справядліва назаве *вектарнымі*, якія *шукаюць адзін аднаго, цягнуцца адзін да другога, вяжуцца ў адну самастойную і цалкам закончаную нізку вершаў* (73), якіх сама памятка “Смаленск, 29.X.18” *яднае...*, як *дзяцей, раскіданых на свеце* (74). І далей – адкрышчэ-выснова: *Сэнсва нізка замкнулася... але нарадзіўся маленькі правобраз геніяльнай паэмы “Безназойнае”, яе, перафразаўчы бліскучую метафару Аляся Адамовіча, “паэтычнае вярхоўе”* (75). Да таго ж, у прыватнасці, рэдукаваную кампазіцыю рытмавага малюнка верша “У дарозе” навукоўца назаве тым унікальным мастацкім прыёмам, які *свядома скіраваны на стварэнне дзіўнай сэнсавай апазіцыі руху і нерухомасці грамадскай супольнасці перад гістарычнай “канавай”* (80). Таму сам Купалаў

выпадак рытмавай рэдукцыі *сапраўды пазітыўна адбіваецца на агульнай за-
вершанасці тэксту і адыгрывае выключную ролю ў тэкстабудове* (79). Нель-
га не адзначыць і тактоўнага запрашэння да роздуму, да разгадкі Купалавага
тэксту. Так, аналізуючы функцыю дзеясловаў руху ў “Паязджанах”, прызнаю-
чы пераможнасць матыву пагібелі перад матывам шляху ў згаданым творы,
вопытны літаратуразнаўца, аднак, слухна заўважае: *Паэт усё ж пакінуў нам
некалькі эстэтычных загадак... Для Купалы, аднак, першаснымі і найваж-
нейшымі былі інтэнцыі паязджанаў, а не сляпяя воля року* (85).

У трэцім трышціху “«Звівы» Купалавых рытмаў” гродзенскі даследчык
фактычна ўпершыню ў нацыянальным літаратуразнаўстве патлумачыў узае-
мазалежнасць тэматыкі твора з ягонай рытмікай. Так, надзвычай далікатныя
высновы робіць аўтар кнігі адносна мастацкага партрэта амфібрахія ў мет-
рычнай сістэме ранняй купалаўскай лірыкі: *Ён, чатырохстопны амфібрахій,
– памер глыбока ўнутраны, памер глыбіннай рэфлексійна-медытатывунай лі-
рыкі і... самы асабісты, семантычна напоўнены ў Я. Купалы* (95). Больш
за тое, падкрэслена, што апазнавальную адчувальнасць Ам4 праявіў і ў се-
мантычнай апазіцыі “свае/чужыя” (96), выступіў метрычным носьбітам
Купалавай метасакральнасці (97). Што да апошняга, то бяспэнае назі-
ранне даследчыка фармулюецца ў наступным заключэнні: *Тры малітвы
– “Мая малітва” (Я буду маліцца і сэрцам, і думамі..., 1906), “Вячэр-
няя малітва” (1911), “Мая малітва” (Ва ўсяку мінуту, ва ўсякай патрэ-
бе..., 1912) – узнесены да нябёсаў менавіта гэтым метрыка-рытмічным ма-
тывам. Дарэчы, пасля раскошнага ў сэнсе творчага плёну 1912 года амфіб-
рагій пастурпова жывае сябе ў творчай практыцы Купалы* (97).

Ведучы гаворку пра эстэтычную функцыю анапеста ў т.зв. “анапеста-
вым” зборніку “Шляхам жыцця”, праніклівы купалазнаўца агучвае зусім
невывадковае верагоднае назіранне: *Ці азначае гэта, што Янка Купала,
услухоўваючыся ў драматычнае, няроўнае дыханне эпохі 1909–1912 гадоў,
абавіраўся і на няроўнасць самага незбалансаванага трохскладовага склад-
ніка верша (анапеста – А.С.) і праз яго ўслухоўваўся ў дыханне часу? Выпад-
ковае гэта супадзенне ці ўсё ж заканамернае?* (99). І далей – верагоднае годна
ўвасабляецца ў заканамернае сцвярджэнне і менавіта таму дасканалы вымярае
гушчыню анапеста: *самыя важныя паэтычныя канцэпты “Бацькаўшчыны”
(песня, вольнасць, няскуты дух, ясната лебядзіная і г.д.), у якіх купаецца
і сама вялікая, значная нацыятворная тэма, найчасцей, а галоўнае, па-паэ-
тычнаму ямчэй у Купалы семантызуюцца ў рэчышчы розных варыяцый ана-
пеставага памеру* (103). Пэўнай увагі і павагі заслугоўвае прасочаная даслед-
чыкам пераклічка метрыка-рытмічных малюнкаў вершаў Янкі Купалы з тва-
рамі Аляксандра Наўроцкага (107), Аляксандра Блока і Мікалая Някраса-
ва (108–109).

Ажтыўным эксперыментатарам, па-творчаму дзёржкім і смелым (124)
назвае аўтар кнігі Купалу менавіта ў Купалавым дактылі з усіх трох памераў
– *не толькі мінорным, але і папраўдзе боскім* (124). Безумоўна, з трывалай
апорай на нацыянальную моўную прасодыю. Прычым, тлумачэнне купалавага
ўжывання дактыля падаецца даследчыкам у сапраўды шыкоўнай метафары-
заванай адсылцы: *Так, тады, у пачатку 1910-х гадоў, у Пецярбурзе Купалу*

было “холодна” ад беларускай панявольнай летаргіі. Дактыль сведчыў тое сваімі няроўнымі глугагалосымі рытмамі (127).

У другім раздзеле “Якуб Колас: Patria eternal” гродзенскі даследчык Ігар Жук робіць унікальна багаты экскурс у анталагічнае, змястоўнае і паэтычнае вымярэнне двух шэдэўраў: паэм “Новая зямля” і “Сымон-музыка”.

Акцэнтуючы ўвагу на недасяжнасці ўзору Коласавай “Новай зямлі”, навукоўца з пэўным домыслам паэтычнай філасофіі пачынае раскутую гаворку пра ўнікальнасць паэмы, якая, на ягоную думку, з цягам часу “расце”, прарастае ва ўласную анталагічнасць (134). Таму шматслойным паэтычным дыскурсам “Новай зямлі” даследчыку бачыцца эпас, падтрыманы метафарай, метафара, пранісаная паверх эпоічнай канвы (139), прычым – скрозь па тэксце. Дапытлівы інтэлект літаратуразнаўцы Ігара Жука задавальняецца дужа моцным спадзевам на тое, што ў нас, беларусаў, можна і павінна ... з’явіцца якаясьці інакшая анталагічная наканаванасць, не проста роўнавялікая “Новай зямлі”, а яшчэ і больш магутная (142). Праўда, з адной істотнай на тое агаворкай: Аднак нішто ўжо не паўторыць здзейсненага “Новай зямлі” (142).

Тонка адчуты аўтарам і дзіўна скроены паэмны мастацкі час: цяперашнасць (тут і далей вылучана аўтарам кнігі – А.С.) героямі не пражываецца... Пражываецца ўчора як нястомнае чаканне заўтрашняга дня – будучыні... На сённяшняе і нават на прывіднае заўтра “нема кніга часу”: яна ні на што не спяшаецца даць адказ (149). Ігар Жук аргументавана даводзіць, што тэма шляху ў “Новай зямлі” ... замыслялася, гістарызавалася і эстэтызавалася як тэма шляху беларускага чалавека наогул (152). Культура нацыянальных пачуццяў, Коласава далікатна-інтэлектуальнае адцёмліванне нацыянальнай ідэі (154) з зайздросна-чуйным філалагічным досведам дэманструецца праз тэкстуальныя падказкі (гукавое прачытанне “ад дня раджэння” як “адраджэнне”) (155).

Пра “Яшчэ адзін сплочаны доўг” – паэму “Сымон-музыка” – расповед у апошнім падраздзеле кнігі. Немагчыма абысці ўвагай наступную аўтарскую заўвагу-рэпліку: Гэта ж павінна некалі адгукнуцца здзіўленнем: за ўвесь час жыцця твора пра яго ў беларускім літаратуразнаўстве няма ніводнага асобнага фундаментальнага даследавання, ніводнай спецыяльнай дысертацыі! (181). А гэта ўжо праўдзівая заўвага-дакор, заўвага-прагноз гродзенскага дапытлівага навукоўцы. Лагічным працягам вышэйсказанага выглядае аўтарскае заключэнне адносна прычыны “музейнага” існавання “Сымона-музыка”: ён – твор пераважнай, ледзь не да абсалюту, рэцэпцый пазітывісцкага літаратуразнаўства (185). Далей даследчык шчодро раскрывае таямніцы Коласавай творчай майстэрні і робіць сутнасна важную выснову: “Боскае” і “беларускае”, нятленнае і нацыянальнае сьмліся ў адно за прывітальным вобліскам адрасату, за якім і мроілася тады будучыня “нашаніўскага” закау (187).

Аднак, што бліжэй да сутнасці, пранікліваму літаратуразнаўцу важна было прасачыць і апавясціць-агучыць Коласаў прынычп тайнапісу: Колас шыфраваў, таемнічаў. Тайнапіс быў для яго вельмі важным, а “шыфр” – самамэтнай неабходнасцю для прачытвання відавочных ці няўўных алегорый.

Прынцып тайнапісу ў нейкі час стаў нават вызначальным прынцыпам працы над паэтычнымі тэкстамі... (199–200).

“Сплочаным доўгам” Ігара Жука выглядае і аўтарская акцэнтацыя-расшыфроўка змястоўнага сілавога поля кожнай з вышэйназваных паэм: “*Новая зямля*” – паэма лёсу і быцця, паэма рэалізацыі быцця праз лёс і лёсу праз быццё. “*Сымон-музыка*” – паэма-казка, паэма-адгадванне будучыні (206).

Нельга не звярнуць увагу на разважліва-размоўную манеру пісьма вопытнага літаратуразнаўцы. Сабраныя ў скарбонку пэўныя аргументы, адзін за адным, інтрыгуюць чытача шыкоўным ходам інтэлектуальнага прачытання-раследавання: *А пакуль што не забудземся на гэтае, быццам дачасна стомленае прызнанне: “Мяне пугае змаглі...”*. Прызнанне яшчэ спатрэбіцца нам (23). Або: *Але да славы: “Паязджанаў” яшчэ цэлых дванаццаць няпростых гадоў. Пакуль жа Купала разняволены. Ён на ўзлёце* (21). Або: “*Я – шлях...*” – калі такое з’яўлялася ў Купалавай творчасці?! Мы ж пам’ятам: там, дзе Купала хоць намінальна кранаўся свае персаны, там ён грамадзянска напокрыстую катэгарычнасць і жарсць паэтычнай думкі зайсеўды апранаў у больш спакойныя, калі не сказаць сціплыя, тонавыя формы: “я – не паэта...” (31). Або – прамоўленае – як набажэнства, як абрад-свяшчэннадзейства: “*Я – тая плачка сумная – бяроза*”. *Божа, якое магутнае – двойной метафарычнай перакадзіроўкі – мастацкае параўнанне! “Я – бяроза” ўжо ёсць фактам іншасказу* (31). Або: *Ды ўсё ж: чаму за “Новай зямлёй” не выспелася прыдатнага каліва творчай падобнасці?* (133) і інш.

Неспатольная прага даследчыка да мастацкіх вышукаў апладняецца і метафарызаванымі адсылкамі, якімі шчодро перасыпаны старонкі кнігі “*Прыхінуцца да крыніцы*”. Напрыклад, *не астылыя яшчэ вугельчыкі творчага напачатку пакідаюць на тытуле аўтарскіх рубрык свае ўмоўныя знакі для нячутнага суразмоўя з чытачом* (36). Або: *Сваю “радаводную метрыку” амфібрахій у Купалавай творчасці яўна так не прад’яўляе* (93). Або: *Анапест жа, наадварот, як паднявольны васал магутнага сеньёра, прапускае наперад два ненаціскныя вольныя склады* (101) і інш.

Дастойным імператывам-сцвярджэннем гучаць наступныя аўтарскія тэзы: *Да моманту ўваходжання Купалы ў літаратуру нацыятворная ідэя не мыслілася рэальна* (вылучана аўтарам – А.С.) (22), *дзень 29 кастрычніка 1918 года варты комплекснага вывучэння ў агульным кантэксце Купалавай творчасці* (73); *чатырохстопны харэй – дзіця народнай песні* (80); *Янка Купала – паэт дастаткова “дзеяслоўны”, асабліва калі гэта вершы яраснай грамадзянскай напоўненасці* (82); *Тэкст Коласа – складаная гульня сэнсаў* (171); *Усякаму твору, нават самаму геніяльнаму, наканавана прайсці праз час быцця, своеасаблівага латарэйнага сну* (178); *Бо беларускі шлях і да сёння ўяўляе сабой больш знак пытання, чым знак адказу* (159) і інш.

Тэкст манаграфічнай працы прыцягальны сваёй непасрэднай “натуральнасцю”: аўтар або пакутліва-цярыліва “выношвае” няпростыя, часта супярэчлівыя пытанні-расшыфроўкі матыватворчасці, мыслення Купалы і Коласа, што ўліваецца ў разгадку сённяшняга быцця, або, наадварот, задзірліва-смела ставіць няўмоўна прачулыя (“праз сябе”) “гаваркія” рытарычныя пыгальнікі, часам з абгрунтаваным самаацэначным імператывам. Гэтыя шматлікія

запытальна-пабуджальныя *чаму, як, якія, калі, пакуль што* і інш. уражваюць сваёй арганічнай універсальнасцю і – адначасна – нейкай ранішняй свайскасцю. Таму сам змест кнігі ўяўляе складанасць і шматслойнасць арганізму, дзе можна выявіць мноства змястоўных і кампазіцыйных узроўняў, якія перакрываюцца, напластоўваюцца. Прычым адны з іх абумоўлены характарам нацыянальнай мастацкай традыцыі, другія залежаць ад псіхалогіі творчага майстэрскага працэсу, спецыфікі ўзаемаўплываў і трэція ж “напрошваюцца” ідэйна-светапогляднымі ўстаноўкамі самога аўтара манаграфічнай працы, які прапануе сваё бачанне, сваю канцэпцыю расшыфроўкі. Нездарма ж дамінантная, відаць, выказаная на вырост, думка пранізвае ўвесь тэкст кнігі: каб выспелілася *патрэба інакшага, спачатку спецыялізаванага, а затым і элітнага прачытання* (144).

Заклучным акордам кнігі гучала верагодная апошняя адсылка аўтара: *Музіць быць і пясняр для гэтай зямлі, і песня самае зямлі для пясняра* (216). А сёння сказанае гучыць акордам-прагнозам... Думаецца, такім пясняром для гэтай зямлі адбыўся сам аўтар манаграфічных радкоў Ігар Васільевіч Жук, якому чуецца *песня ад роднае зямлі, ад гоману бароў, / ад казак вечароў, ад песень дудароў... / з якіх аснована і выткана жыццё...* Які ўслед за волатам Коласам і волатам Купалам, аднак як дадзена толькі *Яму самому*, так шчымліва-балесна маліўся *небу, зямлі і прастору ... за родны загон Беларусі*. Аўтар *прыхінуўся да крыніцы* – звонкай, ачышчальнай і гаючай. І кніга “Прыхінуцца да крыніцы” – гэта ўжо голас Ігара Васільевіча з нябёсаў, з той вышыні, адкуль бачыцца і чуецца толькі праўдзівае. Голас Яго, аднак, апазнавальна-чутны ў *бязмежжы паэтычнага космасу*. І космасу *ягонай паэтычнай душы*, якую трымае *дух*, а *душа шчырэе ўпотаі...* Бо сплациўшы пачэсна і пашанліва *доўг... дзянніц мінулых*, бясэнным *скарбам* пакінуў даследчык-празарліўца нам *у дар* жменю ёміста-раскошных эстэтычных разгадак і загадак *элітнага прачытання*.

Паспрабуем жа прычасціцца да дзівосных згадак, рассыпаных па старонках гэтай кнігі-шэдэўра.

Аліна Сабуць
Гродна